

1.04 Strokovni članek
UDK 930.25:616.97(497.4Maribor)"1919/1940"

Prejeto: 26. 1. 2018

Spolne bolezni v Mariboru in okolici na podlagi matičnih knjig splošne bolnišnice Maribor v času med obema vojnama

GORDANA ŠÖVEGEŠ LIPOVŠEK

arhivska svetovalka
Pokrajinski arhiv Maribor
Glavni trg 7, SI-2000 Maribor
e-pošta: gordana.soeveges@pokarh-mb.si

Izvleček

V gradivu fonda Splošne bolnišnice Maribor je poleg upravne dokumentacije tudi veliko zdravstvene dokumentacije, na podlagi katere se lahko izdelajo najrazličnejše raziskave o zdravstvu ljudi v preteklosti. Prispevek želi prikazati primer raziskave po arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta ter zakonske ovire, na katere lahko naleti zgodovinar oz. raziskovalec, ki se loti tovrstnega raziskovanja.

Abstract

**VENEREAL DISEASES IN MARIBOR AND ITS OUTSKIRTS ON THE BASIS
OF CIVIL REGISTERS OF MARIBOR GENERAL HOSPITAL DURING
THE INTER-WAR PERIOD**

In addition to administrative documents, the material of the Maribor General Hospital contains plenty of medical records, according to which various research on people's health in the past can be conducted. The article attempts to demonstrate example of research of archival records containing personal data on medical treatment of a patient and legal obstacles a historian or researcher can encounter when undertaking such research.

Ključne besede:

ZAGOPP, Splošna bolnišnica Maribor, zdravstvena dokumentacija, ambulanta in Oddelek za spolne in kožne bolezni

Key-words:

Act Regulating Archival Material Containing Personal Data from Medical Records, Maribor General Hospital, medical records, ambulatory care clinic, Department of skin and venereal diseases

Uvod

Pokrajinski arhiv Maribor (v nadaljevanju PAM) hrani med svojim gradivom tudi nekaj zdravstvenih fondov. Po količini gradiva pripada največji del Splošni bolnišnici Maribor, ki obsega kar 177 arhivskih škatel in 299 knjig; skupaj 30,70 tm.¹ Fond obsega obdobje stotih let, od leta 1840 do 1961. Prva predaja PAM-u s strani Splošne bolnišnice Maribor je bila leta 1964, kasneje je bilo še več dopolnitev fonda.

Vsebinsko je fond zelo raznolik, saj obsega tako upravno kot tudi zdravstveno dokumentacijo. Pri upravni dokumentaciji velja poudariti organizacijske in poslovne dokumente ter kadrovske in finančno dokumentacijo. Več kot 60 % fonda pa predstavljajo mrliške knjige in zdravstvena dokumentacija naslednjih oddelkov:

- kirurškega;
- infekcijskega;
- za spolne in kožne bolezni;
- okulističnega – otolaringološkega;
- ginekološko-porodniškega;
- travmatološkega;
- operacijskega;
- rentgenskega;
- nezgodnega.

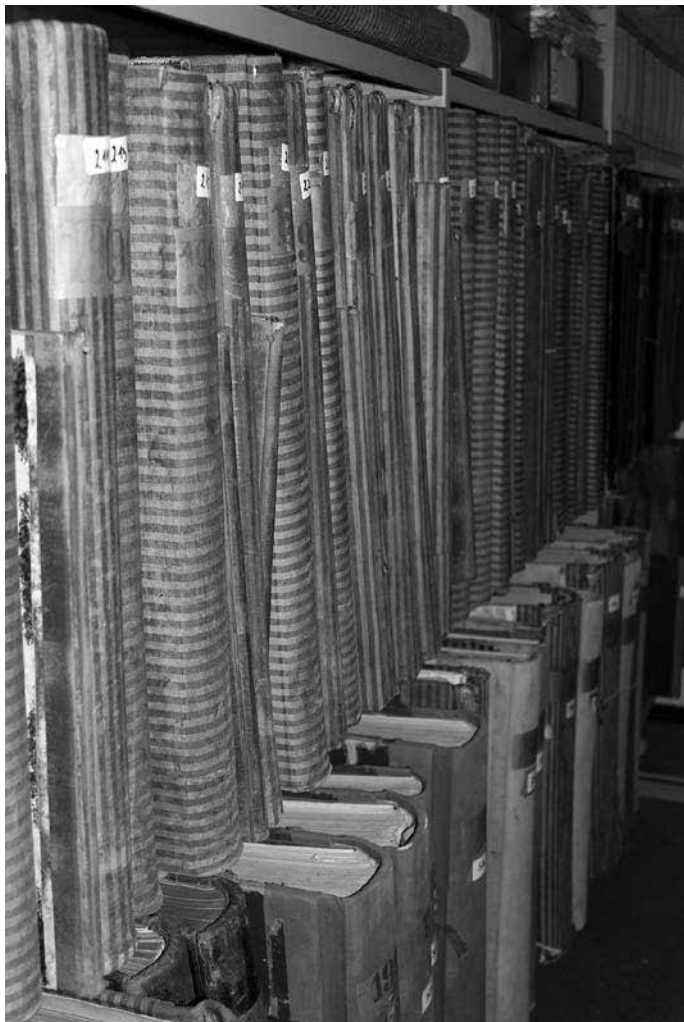
Čeprav gre za izjemno zanimivo gradivo, le-to ni bilo predmet mnogih raziskovanj, sploh pa ne konkretnih raziskovanj na področju zdravstva. Večinoma se je raziskovalo po upravni dokumentaciji in mrliških knjigah.

Oddelok in ambulatorij (ordinacija) za spolne in kožne bolezni Splošne bolnišnice Maribor

V sklopu Splošne bolnišnice Maribor sta od leta 1920 oz. 1921 delovala Oddelok za spolne in kožne bolezni ter brezplačni ambulatorij oz. ordinacija za spolne in kožne bolezni.² Oba skupaj obsegata **matične knjige za obdobje od 1920 do 1932 (ambulatorij do leta 1943) in diagnostične liste za obdobje od 1919 do 1943.**

Gre za knjige velikega formata (višine 50 cm in širine 40 cm), ki so obenem zelo težke, saj posamezne tehtajo tudi več kot 10 kg.

Tako oddelok kot ambulatorij sta vodila matične knjige, kamor so vpisovali osnovne po-

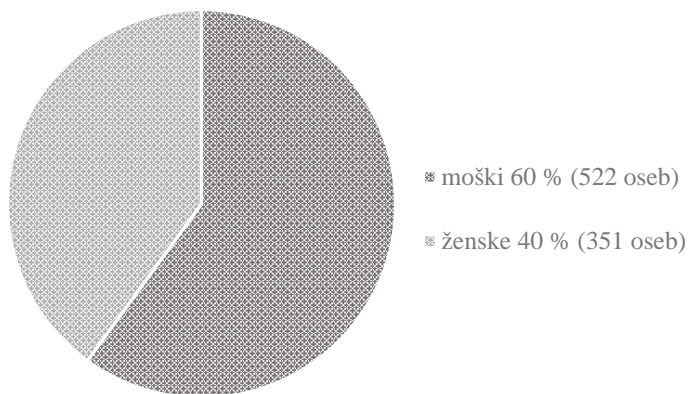

Knjige Oddelka in ambulatorija za spolne in kožne bolezni Splošne bolnišnice Maribor v skladišču PAM-a.

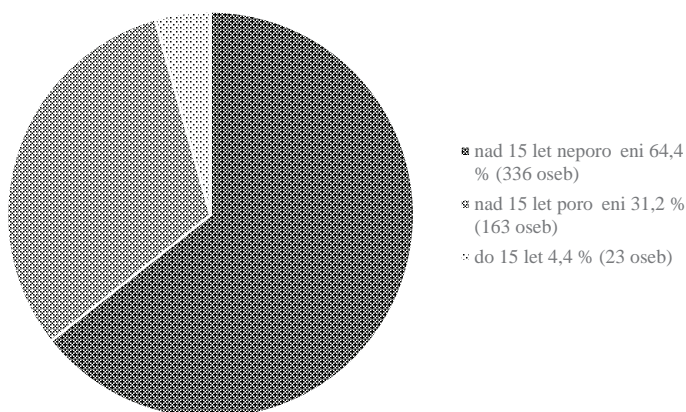
¹ SI_PAM/1394 Splošna bolnišnica Maribor.

² Pertl: Oddelok za kožne in spolne bolezni, njegov nastanek in razvoj, str. 178 in 181.

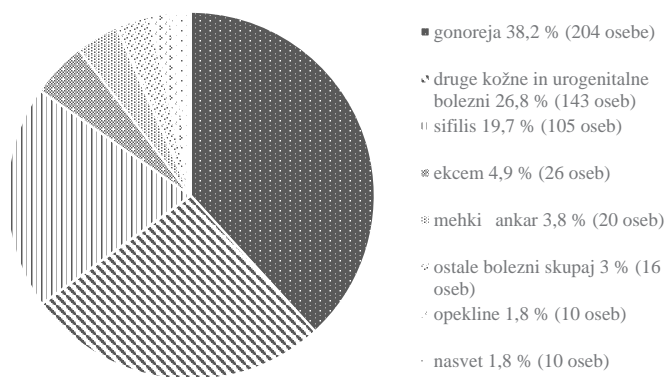

Grafični prikaz obiska ambulatorija glede na spol (moški 60 %, ženske 40 %)

Grafični prikaz spolnih in kožnih bolezni glede na starost in status moškega

Spolne in kožne bolezni pri moških glede na vrsto bolezni

bilo poročenih (31,2 %) ter 23 moških oz. otrok, starih do 15 let (4,4 %).⁴

Glede na vrsto spolnih in kožnih bolezni je bila najbolj razširjena gonoreja (204 primeri), nato druge kožne in urogenitalne bolezni (143 primerov), vse faze sifilisa (105 primerov), ekcem (26 primerov), mehki čankar (20 primerov), druge bolezni skupaj (16 primerov),⁵ opekline (10 primerov), 10 pa jih je prišlo samo po nasvet. Velja opozoriti, da je bilo bolezni več, kot je bilo število moških; 534 bolezni pri 522 moških. Vzrok za to je ta, da so redki posamezniki zboleli za več kot eno vrsto bolezni; predvsem sta se skupaj pojavljala sifilis in gonoreja.

Raziskovanja na podlagi matičnih knjig Ambulatorija za spolne in kožne bolezni Splošne bolnišnice Maribor in ovire pri raziskovanju

Ambulatorij je bil od svoje ustanovitve zelo pomembna zdravstvena ustanova, saj so s pomočjo njegovega delovanja zelo zajezili širjenje spolnih bolezni v Mariboru. Ambulatorij je dobil tudi izdatno državno subvencijo, zaradi česar je bil za takratne razmere dobro opremljen. Priredil je veliko razstav po Sloveniji in Jugoslaviji, leta 1925 pa so njegov razstavn material uporabili tudi na svetovni zdravstveni razstavi v Philadelphii.⁶

Prav ohranjene matične knjige ambulatorija nam lahko veliko povedo tudi o njegovem razvoju oz. uspešnosti. Na podlagi matičnih knjig ambulatorija se lahko naredi cela vrsta najrazličnejših raziskav. Če se osredotočimo samo na spolne bolezni, bi lahko raziskovali npr. pojav spolnih bolezni pri posameznem spolu, v določenem letu, glede na starost, glede na poklic moškega ali ženske, glede na kraj, od koder so prihajali oboleli, upad ali povečanje števila obolelih v posameznem letu ipd. Čeprav je v matični knjigi tudi rubrika, kje oz. pri kom se je bolnik okužil, pa te rubrike zdravniki niso izpolnjevali. Včasih je pri anamnezi tudi opis okužbe, npr. ime osebe, ki ga je okužila oz. njegova domneva, kje se je okužil. Raziskovanje je dokaj preprosto in hitro, vpisi so pregledni in preprosti, zato je treba le šteti označbe v posameznih rubrikah. Več težav

⁴ SI_PAM/1394, Matična knjiga Ambulatorija za spolne in kožne bolezni 1932, knjiga 187.

⁵ Druge bolezni: herpes, garje, glivična bolezen lasišča, okužba mešičkov dlak, vnetje kože na glavici spolnega uda ... (op. avtorja).

⁶ Pertl: Oddelek za kožne in spolne bolezni, njegov nastanek in razvoj, str. 182.

Tek. štev. in datum	Ime in priimek, pristojen obč. okraj, stanujoč obč. okraj	Leto	Spol		Zanimanje			Bole-																						
			moški	ženske	moški	ženske	leži	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14									
15633 1	Jozip br. Vrežar - Šuštar	1932	moški	moški	6. p.																									
15634 2	Alojzija br. Šuštar	1932	ženske	ženske																										
15635 3	Marija br. Vrežar p. v. lbr.	1932	ženske	ženske																										
15636 4	Klara br. Vrežar	1932	ženske	ženske																										
15637 5	Francija br. Vrežar	1932	ženske	ženske	moški t. p.																									

Matična knjiga Ambulatorija za kožne in spolne bolezni Splošne bolnišnice Maribor za leto 1932.
Vir: SL_PAM/1394, Matična knjiga Ambulatorija za kožne in spolne bolezni 1932, knjiga 189.

se pojavi le pri vrsti posamezne bolezni in anamnezi, če je ta napisana. Tukaj je vsekakor treba imeti znanje iz medicine oz. ustrezno pomoč nekoga, ki tovrstna znanja ima.

Po 65. členu Zakona o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva ter arhivih (Uradni list RS, št. 30/2006 in 51/2014) »/.../ je gradivo, ki vsebuje osebne podatke, ki se nanašajo na zdravstveno stanje in spolno življenje, javno dostopno 75 let po nastanku gradiva ali 10 let po smrti posameznika, na katerega se podatki nanašajo, če je datum smrti znan.« 66. člen natančno opisuje tudi izjemni dostop do tega gradiva za raziskovalce, ki ga je odobrila Vlada Republike Slovenije na podlagi mnenja arhivske komisije. Raziskovalec je moral v tem primeru arhivski komisiji predložiti elaborat, v katerem je med drugim natančneje opisal namen oz. cilj raziskave.⁷ Potemtakem posamezen raziskovalec večjih težav pri dostopanju gradiva, ki vsebuje podatke o zdravstvenem stanju in spolnem življenju posameznika, ni imel.

Leta 2016 je bil sprejet nov zakon, ki posebej ureja dostop do arhivskega gradiva, ki vsebuje podatke o zdravstvenem stanju posameznikov. To je t. i. ZAGOPP oz. Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta. Po navedbah 6. člena je tovrstno arhivsko gradivo v javnih arhivih za raziskovalce postalo nedostopno. Sicer zakon navaja primere, v katerih je to gradivo dostopno, in sicer »/.../ za namene znanstvenega raziskovanja raziskovalcem, registriranim v evidenci izvajalcev raziskovalne in razvojne dejavnosti pri agenciji, pristojni za raziskovalno dejavnost:

- če raziskovalec dobi pisno soglasje pacienta, na katerega se gradivo nanaša;

⁷ ZVDAGA, 65. in 66. člen.

- *po smrti pacienta in če pisnega soglasja pacienta iz prejšnje alineje ni, na podlagi pisnega soglasja zakonitih dedičev pacienta do drugega dednega reda, razen če je pacient to izrecno pisno prepovedal;*
- *če gre za zbirke podatkov, iz katerih ni mogoče razbrati identitete posameznega pacienta niti ob nesorazmerno velikih naporih, stroških ali porabi časa.»⁸*

Raziskovanje spolnih bolezni v Mariboru po ohranjenih matičnih knjigah po zgornjih navedbah iz ZAGOPP-a trenutno ni mogoče. Namreč, pisno soglasje več tisoč pacientov, ki so vpisani v matično knjigo, je nemogoče dobiti, ker verjetno niso več živi, pa tudi iskanje več tisoč oseb je nemogoče, prav tako ni mogoče iskanje njihovih svojcev oz. dedičev. Skeniranje in anonimizacija posamezne knjige pa predstavlja prevelik napor, strošek in porabo časa: knjige so zelo težke (več kot 10 kg), so velikega formata in bi jih morali odnašati na skeniranje zunanjemu izvajalcu, anonimizacija več tisoč podatkov pa bi trajala predolgo.

Zakon sicer predvideva tudi prost dostop brez soglasja pacienta ali dedičev ter v neanominizirani obliki, in sicer »/.../ na podlagi obrazložene odločitve arhivske komisije v skladu z zakonom, ki ureja varstvo arhivskega gradiva, h kateri je izdano obrazloženo soglasje komisije, pristojne za medicinsko-etična vprašanja v skladu z zakonom, ki ureja zdravstveno dejavnost, ki ga izda v roku 60 dni od prejema zahteve arhivske komisije. Komisiji lahko dostop omogočita le, če je utemeljen z vidika javnega interesa na področju napredka znanosti, ki prevladuje nad interesom za nedostopnost in če bi se lahko z dostopom dosegel predviden znanstveni cilj, ki ga ni mogoče doseči na drug način.«⁹

V praksi to pomeni, da morata sedaj o prostem dostopu odločati kar dve komisiji. Kako bo to potekalo v praksi, bo pokazal čas oz. raziskovalci, ki se bodo odločili, da bodo raziskovali po matičnih knjigah Ambulatorija ali Oddelka za kožne in spolne bolezni in ki bodo želeli dobiti prost dostop do teh. Pravzaprav velja enako za vse matične knjige posameznih oddelkov, ki se hranijo v okviru fonda Splošna bolnišnica Maribor.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

PAM – Pokrajinski arhiv Maribor

- SI_PAM/1394 Splošna bolnišnica Maribor, 1840–1961.

LITERATURA

Pertl, Eman: Oddelek za kožne in spolne bolezni, njegov nastanek in razvoj. V: *Zbornik splošne bolnišnice v Mariboru 1855–1955*. Maribor, Splošna bolnišnica v Mariboru, 1959, str. 176–208.

Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta (ZAGOPP), Uradni list RS, št. 85/2016.

Zakon o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva in arhivih (ZVDAGA), Uradni list RS, št. 30/2006 in 51/2014.

⁸ ZAGOPP, 6. člen.

⁹ ZAGOPP, 6. člen.

SUMMARY

VENEREAL DISEASES IN MARIBOR AND ITS OUTSKIRTS ON THE BASIS OF CIVIL REGISTERS OF MARIBOR GENERAL HOSPITAL DURING THE INTER-WAR PERIOD

Maribor General Hospital fond kept in Regional Archives Maribor comprises of more than 60% of medical records. Up until the introduction of Act Regulating Archival Material Containing Personal Data from Medical Records, researching archival material containing personal data on patient's medical treatment was relatively simple. Researching such material was possible on the basis of Articles 65 and 66 of the Protection of Documents and Archives and Archival Institutions Act. With the adoption of the Act Regulating Archival Material Containing Personal Data from Medical Records, access to medical records is either no longer possible or became very difficult. Given that medical records of the Maribor General Hospital are civil registers in which several hundred patients are registered, it is impossible to seek them out or obtain their agreement or their relatives' agreement, similarly, anonymisation of this material is almost impossible. In the article, only one research example is shown, namely venereal and skin diseases in Maribor in 1932 on the basis of sex, age, and type of disease. The research was especially focused on men. It was determined that in 1932 the clinic was visited by 873 persons, 60% of whom were men (522). Approximately 65% of them (336) were single or unmarried and aged over 15 years. Almost 40% suffered from gonorrhoea, and a significant portion suffered from syphilis (almost 20%). It would be interesting to explore profiles of men who had a disease: were they workers, traders, soldiers, tradesmen, employees, students, farmers or did they have another profession or no profession. Similar research could be conducted on the basis of civil registers of any other hospital department, for instance gynaecology and obstetrics department, traumatology department, emergency department etc. Because most of these civil registers on the basis of which various medical and also social research on the people of Maribor and those living in the outskirts of Maribor could be conducted are preceding 1945, it would be a shame if commissions would restrict access to that material as this kind of research was not carried out in the past. Therefore, it will be interesting to follow decisions of archives commission and committee responsible for medical and ethical issues in the access to this material.